

ئەمەل (لىۋان قارشىلىق كۆرسىتىش ھەرىكىتى)

ئېنىقلىما:

«ئەمەل ھەرىكىتى» شىئەلەرنىڭ مەھرۇم قىلىنغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ ھەربىي قاننى بولۇپ، لىۋاندىكى دىنىي ئېقىملار توقۇنۇشىدا سۈننىيلەردىن پەرقلىق بىر مەزھەپ سۈپىتىدە شىئەلەرنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداشنى ئىشقا ئاشۇرۇش مەقسىتىدە، 1975 - يىلى مۇسا سەدىر تەرىپىدىن تەسىس قىلىنغان لىۋان شىئەلىرىنىڭ قۇراللىق ھەرىكىتىدۇر.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◆ ھىجرىيە 1393 - يىلى (1973م) دىكى رامىزان ئۇرۇشىدىن كېيىن، مۇسا سەدىر يەھۇدىيلارغا قارشى تۇرۇشتا مۇستەملىكە ئاستىدىكى پەلەستىنلىك شىئەلەرنى ھېمايە قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان قوراللىق توقۇنۇش سەۋەبى بىلەن لىۋاننىڭ جەنۇبىدىكى شىئەلەرنى ھازىرلىققا سەپەرۋەر قىلدى. ھىجرىيە 1394 - يىلى (1974م) سەدىر لىۋاندىكى شىئەلەرنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈن مەھرۇم قىلىنغۇچىلار ھەرىكىتىنى تەسىس قىلدى. بۇ ھەرىكەتكە قوراللىق خەلق ئەسكەرلىرىنى قوبۇل قىلدى ۋە 1975 - يىلى بۇ ھەرىكەتنىڭ نامىنى «لىۋان قارشىلىق كۆرسىتىش» ھەرىكىتى، دەپ ئاتىدى. بۇ خەلق ئەسكەرلىرى ھەرىكىتى قىسقارتىلىپ «ئەمەل» (ئۈمىد) نامى بىلەن تونۇلدى. ئەمەل ھەرىكىتى پەلەستىن ئازاتلىق تەشكىلاتىنىڭ گازارمىلىرىدا ھەربىي تەلىم - تەربىيە كۆردى.

◆ ئەمەل ھەرىكىتىنىڭ رەھبەرلىك ئىشلىرى مۇسا سەدىرنىڭ نامەلۇم بىر سەۋەب بىلەن يوق بولۇپ كېتىشىگىچە بولغان جەرياندا ئۇنىڭ قوماندانلىقىدا ئىش ئېلىپ باردى. ئۇنىڭدىن كېيىن تەشكىلاتنىڭ ھازىرقى قوماندانى نەبىيە بەرىيىنىڭ باشقۇرىشىغا ئۆتتى.

ئەمەل ھەرىكىتىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن كىشىلەر:

◆ مۇسا سەدىر: 1928 - يىلى ئىراننىڭ قۇم شەھرىدە دۇنياغا كەلگەن. تېھران ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەرىئى ئىلىملىرى ئەمەس، ھۇقۇق، ئىقتىساد ۋە سىياسەت پاكولتېتىنى پۈتتۈرگەن. ئۇنىڭ خۇمەينى بىلەن توققاندارچىلىقى بار. مۇنداقچە ئېيتقاندا خۇمەينىنىڭ ئوغلى ئەھمەد مۇسا سەدىرنىڭ ھەمشىرىسىنىڭ قىزى بىلەن ئۆيلەنگەن. سەدىرنىڭ ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلى خۇمەينىنىڭ نەۋرىسى بىلەن ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولغان. سەدىر 1958 - يىلى ئىران پادىشاھىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن

لۇئانغا بېرىپ، شۇ يەردە ئولتۇراقلاشقان. 1958 - 1964 - يىللىرى لۇئاننىڭ جۇمھۇرىيەت رەئىسلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتكەن فۇئاد شىھادنىڭ قارار چىقىرىشى بىلەن لۇئان پۇخرالىقىغا ئۆتكەن. بۇ تۈردىكى بۇ خىل يىگانە قارارنىڭ سىرلىرىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ؛ چۈنكى لۇئاننىڭ پۇخرالىقىغا خىرىستىيانلاردىن باشقىلار ئۈچۈن تولمۇ قېيىن مەسىلىلەرنىڭ بىرى. لۇئاندا قەدىمدىن بىرى ياشاپ كىلىۋاتقان ئەمما لۇئان كىرەجدانلىقىغا ئۆتەلمىگەن قەبىلىلەر ۋە لۇئان خەلقلىرى بار تۇرۇقلۇق، قانداقسىگە ئىرانلىق بىر مۇسۇلمانغا بۇنداق تىز سۈرئەتتە پۇخرالىق سالاھىيىتى بىرىلدى؟!

- ئاتمىششىنچى يىللارنىڭ ئاخىرلىرىدا سەدىر ئۆزىنى شىئەلەرنى قوماندانى قىلىپ بەلگۈلدى. بۇ مەنەسەپ 1969 - يىلى شىئەلەرنىڭ تەلۋىگە ئاساسەن ھۆكۈمەت تەرىپىدىن تەشكىل قىلىنغان شىئەلەر ئالىي كېڭىشىنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلەنگەندە ماقۇللاندى. مارۇنىيلارنىڭ ماقۇل كۆرىشى ۋە سەدىر كۈچ چىقىرىشى ئارقىسىدا لۇئاندىكى سىياسىي ھاياتتا ئۇلارنىڭ ئاۋازى يۈكسىلىشكە، تەسىرى كۈچىيىشكە باشلىدى. شىئەلەر ئالىي كېڭىشىنىڭ تەشكىل قىلىنىشى بىلەن لۇئاندىكى شىئەلەر سۈننىيەلەردىن ئايرىلىپ، مارۇنىيلارغا ئوخشاش مۇستەقىل تائىپە تۈرىگە كىردى. بۇلاردىن كېيىن سەدىر مەكتەپ ۋە كەچلىك يىغىلىش سورۇنلىرىنى تەسىس قىلدى ۋە ئۇ يەرلەرنى ئۆزىنىڭ گۇمان تۈسى كۈچلۈك سىياسىي پائالىيەتلىرىنىڭ مەركىزى قىلدى.

- سەدىر 1978 - يىلى لۇئانغا قىلغان بىر قېتىملىق زىيارىتى مەزگىلىدە ئوتتۇرىدىن غايىب بولدى. لۇئانغا ھۆكۈمەتنى ئۇنى ياۋرۇپاغا كەتكەن، دەپ بايانات بەردى. ئۇنىڭ يوق بولۇپ كىتىش سەۋەبى ھازىرغىچە ئېنىقلانمىدى.

◊ نەبىيە بەرىيە: لۇئانلىق ئادۇكات، ئۇ سىرالىيۇندا دۇنياغا كەلگەن. ئۇنۋېرسىتېتنى تاماملىغاندىن كېيىنكى ھاياتىنىڭ كۆپىنچە مەزگىلىنى ئامېرىكا قوشما شىتاتلىرىدا ئۆتكۈزگەن. دېتروىتتىن لۇئاندىكى بىرىنچى نومۇرلۇق ئادەم بولۇش كەلگەن ياكى كەلتۈرۈلگەن. 1980 - يىللارنىڭ باشلىرىدا ئەمەل ھەرىكىتى رەھبەرلىك كېڭىشىنىڭ رىياسەتچىلىكىنى تاپشۇرۇپ ئالغان.

◊ مەھدىي مۇھەممەد شەمسۇددىن: شىئەلەرنىڭ مۇپتسىسى ۋە لۇئان شىئەلەر ئالىي كېڭىشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى؛ ئەمما مۇسا سەدىر ھازىرغىچە ئۇ ئورگاننىڭ رەئىسى، ھېسابلىنىدۇ.

◊ ھۈسەين ئەلھۈسەينى: ئەمەل ھەرىكىتىنىڭ باش كاتىپلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ.

◊ مۇستەفا جەمران ياكى مۇستەفا شەمران: ئىراندىكى شىئەلەر ئىنقىلابى قوزغىلىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ لۇئاندا شۇنداق، دەپ ئاتىشاتتى. ئۇ ئىراندا شاھقا قارشى ئىنقىلاب قوزغالغاندىن كېيىن، ئىراننىڭ مۇداپىئە مىنىستىرى بولغان. ئۇ مۇسا سەدىر ئەڭ چوڭ يارىدەمچىلىرىنىڭ بىرى. ئىران ئىنقىلابى قوزغىلىشتىن ئىلگىرى ئەمەل ھەرىكىتىنىڭ شۆبىلىرىگە رىياسەتچىلىك قىلاتتى.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◆ ئەمەل ھەرىكىتىنىڭ مەزھىپى شىئە بولۇپ، بارلىق ئېتىقادلىرىدا جەئفەرىي مەزھىپىگە ئەگىشىدۇ.

◆ ئىنقىلاب ۋە قوراللىق توقۇنۇش ئەمەل ھەرىكىتىنى تەسىس قىلىشنىڭ ئاساسلىق ئامىللىرىنىڭ بىرى، بىراق بۇ ئىنقىلاب كىمگە قارشى؟!

- مارۇنىيلارغا قارشى ئەمەس؛ چۈنكى مارۇنىيلار ھەرىكەتنىڭ تەسىس قىلغۇچىسى مۇسا سەدىرگە يارىدەم بەردى، گىرەجدانلىق بىرىپ، ئۇنىڭغا بارلىق ئىشكىلەرنى ئېچىپ بەردى... ئۇنى لىۋاندىكى شىئەلەرنىڭ داھىسى قىلىپ تەيىنلىدى.

- يەھۇدىيلار (ئىسرائىل) غىمۇ قارشى ئەمەس؛ چۈنكى مۇسا سەدىرنىڭ ھەقىقىي ئوبرازى ئاشكارىلانغاندىكى باياناتلىرى بىلەن روشەن ئىپادىلەنگەن. ئۇ: «بىز ئىسرائىل بىلەن ئۇرۇش ھالىتىدىكى كىشىلەر ئەمەسمىز، پىدائىي ھەرىكەتلىرى بىزنى بىئارام قىلىۋاتىدۇ» دېگەن.

- ئۇنداقتا ئۇلار قارشى تۇرىدىغان سۈننىيلەر بىلەن سۈننىيلەردىن تەشكىللەنگەن ۋە ئۆزلىرى ئۈچۈن خەتەرلىك، دەپ ھېسابلايدىغان پەلەستىن تەشكىلاتلىرىدىن باشقا نەرسە قالمايدۇ... بۇ مەسىلە ئىش ئۇنىڭ تىزگىنىگە ئۆتكەندىن كېيىن لىۋاننىڭ ھەر قايسى رايۇنلىرىدا سۆزلىگەن نۇتۇقلىرى ئارقىلىق ئېنىق ئوتتۇرىغا چىقتى. 1974 - يىلى لىۋان گېزىتلىرى ئۇنىڭ «ئىنقىلاب كەربالا قۇملۇقىدا ئۆلمىگەن، بەلكى ئۇ ئىسلام ئالەمىنىڭ ھايات ئېقىمىدا مەۋج ئۇرۇۋاتىدۇ» دېگەن سۆزلىرىنى، يەنە «بۈگۈندىن باشلاپ شىكايەت قىلمايمىز، يىغلىمايمىز، بىزنىڭ ئىسمىمىز «رافىيلار» يەنى ئىسيانكار كىشىلەر. ھۈسەين يەتمىش كىشى بىلەن دۈشمەنگە دۈچ كەلدى، ئۇ چاغدا دۈشمەنلەر كۆپ ئىدى. ئەمما ھازىر بىز يەتمىشتىن ئارتۇق، دۇنيانىڭ تۆت بىر نۇپۇسى بىزنىڭ دۈشمىنىمىز سانالمايدۇ» دېگەن سۆزلىرىنى نەشىر قىلدى.

◆ مۇسا سەدىرنىڭ ئەمەل ھەرىكىتىنىڭ ئاساسى سانىلىدىغان مەھرۇم قىلىنغانلار ھەرىكى ئۈچۈن كۆتىرىپ چىققان شۇئارلىرىنى بايان قىلساق يامىنى يوق. كېيىنكى مەزگىللەردە ئۇنىڭ ماھىيىتىنى ئېچىپ تاشلىغان بۇ شۇئارلارنىڭ بىر قىسمى ئاللاھقا ۋە لىۋاننىڭ ئاسارە ئەتىقىلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش، ئىجتىمائىي ئادالەت ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك... ، بولۇپمۇ جەنۇب تەرەپتىكى قۇماندانلىرىنىڭ ئىسرائىل بىلەن پەلەستىن ئازادلىقى توغرىسىدا قىلغان مۇئامىلە شۈبھىلىرىنى يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن كۆتۈرگەن شۇئارى «بۇ ھەرىكەت شىئەلەرنىلا ئەمەس، بارلىق مەھرۇم قىلىنغانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ» دېگەندىن ئىبارەت ئىدى.

پىكىر ۋە ئەقىدىلەرنىڭ يىلتىزلىرى:

ئەمەل ھەرىكىتىنىڭ سىرتقى كۆرىنىشى ئۇنىڭ دىنىي ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان، ئاساسلىق غېمى لىۋان، سىرت بىلەن ئالاقىسى يوقتەك تۇيغۇ بىرىدىغان

سىياسىي ھەرىكەت... ئەمما ئەمەلىيەت بۇ ھەرىكەتنىڭ مۇسا سەدىرنىڭ قولىدا تەسىس قىلىنغاندىن تارتىپ، سۈننىيلەرگە قارشى رادىكال شىئەلەر پىكرى بىلەن چېتىشلىق ئىكەنلىكى ئىسپانلاندى. بۇ ئەھۋال ئۇنىڭ لىۋاندىكى سۈننىيلەرنى ئۇرۇش ئۈچۈن ئىسلام دۈشمەنلىرى بىلەن تۈزگەن ئاشكارا – يۇشۇرۇن ئىتتىپاقلىرىدا روشەن ئىپادىلىنىدۇ... گەرچە ئەمەل ھەرىكىتىگە قارىغاندا دىنىي يۈزلىنىشى كۈچلۈكلىكى چىقىپ تۇرىدىغان ئىران تەرەپدارى ھىزبۇللاھ پارتىيىسىنىڭ تەشكىل قىلىنىشىغا قارىماي، ھېلىھەم دۈشمەنلەر تەرىپىدىن سىزىلغان رولىنى ئويناش ئۈچۈن بارلىق يارىدەملەرنى سىرتتىن ئېلىپ تۇرىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: لىۋاندىكى ئەمەل ھەرىكىتى دىنىي ھەرىكەت ئەمەس، بەلكى سېكولارىزمچە ھەرىكەت بولۇپ، ئۇنىڭ تەرەپدارلىرى ئۆزلىرىنىڭ قاراشلىرىغا ئاساسەن مۇئەييەن تائىپىگە قاراشلىق مەنپەئەتلەرنى چىقىش قىلمايدۇ، بەلكى ئۇ بارلىق مەھرۇم قىلىنغۇچىلارنىڭ ھەرىكىتىدۇر. ئەھدىنامىسى ئىسلامىي مەلاردىن يىراق بولۇپ، لىۋاندا ئاللاھنىڭ قانۇنى بويىچە ھۆكۈمەت قورۇشقا چاقىرمايدۇ. بۇ ھەرىكەتنىڭ ئەھدىنامىسى 1975 - يىلى كۆپىنچىسى خىرىستىيانلاردىن تەشكىللەنگەن 180 كىشىلىك زىيالىيلار ھەيئىتى تەرىپىدىن تۈزۈپ چىقىلغان. ئەپسۇسلىنارلىقى بۇ ھەرىكەت بەزىدە مەنپەئەتلەرنىڭ بىر يەردىن چىقىپ قېلىشى تۈپەيلى، يەنە بەزىدە بۇ مەنپەئەتلەرنى تەقسىم قىلىش مەسىلىلىرىدە، غەربىي بېيرۇت، لىۋاننىڭ جەنۇبىدا پەلەستىنلىكلەرگە قارشى سەھيۈنزم كۈچلىرى بىلەن ھەمكارلاشقان.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- د. ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئەلغەرىب: وجاه دور المجوس.
- د. ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئەلغەرىب: أمل والمخيمات الفلسطينية، ئۈچىنچى نەشرى 1409ھ (نەشرىيات ئىسمى يوق).
- د. مۇسا ئەلمەۋسۇۋىي: إيران في ربع قرن.
- مۇھەممەد ئابدۇلغەنىي ئەننەۋاۋىي: رؤية إسلامية في الصراع العربي الإسرائيلي الجزء الثاني دور الشعبين الباطنيين في محنة لبنان، ئىسلام ئاباد - پاكىستان، 1410ھ/1989م.